

сполучення, як наприклад: *денкі* до:тай – електричний провідник, *денкі* ейдзо: – електричне зображення, *денкі* кайро – електричне коло, *денкі* когаку – електрооптика, *денкі* рікагаку – електродинаміка, *денкі* сіґо – електричний сигнал, *денкі* тейко – електричний опір, *денкі* сока – електричне навантаження.

В цих термінологічних сполученнях головний компонент *денкі* перекладається за допомогою прикметника *електричний*, додаткові компоненти конкретизують його значення. Словник містить 40 складних термінів з цим елементом *денкі*.

Основний компонент *сюцурьоку*, який має значення *вихід*, *вихідний* сигнал, фігурує у 80 термінологічних сполученнях. Додаткові компоненти більш чітко формулюють це поняття: *сюцурьоку* денрьоку – вихідна потужність, *сюцурьоку* кайро – вихідна схема, *сюцурьоку* парусу (pulse) – вихідний імпульс, *сюцурьоку* реберу (level) – рівень вихідного сигналу, *сюцурьоку* торансу (transformer) – вихідний трансформатор, *сюцурьоку* дзо:фуку – підсилення на виході.

Отже розглянуте словоутворення деяких афіксальних іменників, які вживаються з термінологічними значеннями, показує, що словоутворюючі афікси “кей”, “сей”, “ка”, “зу”, “ся” надають кореневим морфемам такі значення, які часто влючають і значення самих афіксів. В термінологічних сполученнях головний компонент, як правило, визначає основне поняття, а додаткові компоненти уточнюють це поняття. Все це робить розуміння цілих груп слів з однаковими афіксальними морфемами і однаковими термінологічними компонентами більш дохідливим і простішим для українського читача і сприяє успішному перекладу японських науково-технічних текстів українською мовою.

1. Nelson A. *The modern reader's Japanese-English character dictionary*.-Tokyo, 1967.-P. 943-944 2. Halpern J. *New Japanese-English character dictionary*.-Tokyo 1990.-P.1272 3. Takamizawa H. *Nissan's business Japanese*.-U.S.A. Illinois.-P.208 4. *Японско-русский словарь по радиоэлектронике*. Азербавв Э.Г., Издатель М.И. Москва, 1981, с.609-614

ДО ПИТАННЯ ПРО СТВОРЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО СЛОВНИКА ТЕХНОЛОГІЇ ХАРЧУВАННЯ

© Лариса Сапожнікова, 2000

Харківська державна академія технології та організації харчування

Термінологія технології харчування має в Україні давні усталені традиції, але протягом досить тривалого часу була занедбаною з відомих причин. Фахові підручники, довідники, посібники, словники укладали російською мовою, що не сприяло функціонуванню української національної термінології, не йшлося про дослідження джерел, з яких вона поповнюється, тобто відбувався процес зросійщення української мови. Мовні проблеми, пов'язані з творенням, впровадженням і функціонуванням національної термінології, є органічним продовженням проблем розвитку і функціонування мови в цілому. Деякі з цих проблем спільні для термінології різних мов (наприклад, точність, однозначність терміна, наявність питомих і запозичених одиниць) або характеризують групу мов у певний період їх розвитку. Українська термінологія вирізняється тривалим бездержавним існуванням, функціонуванням неповноправно в тіні і під масовим впливом сусідніх мов. Звідси недостатня розвиненість системи її функціональних стилів, опрацьованість її термінології, кількість спеціальної літератури, а також недостатній рівень володіння нею більшістю україномовного населення. Отже, безперечним є необхідність нормалізації, удосконалення української національної термінології, упорядкування словникової та довідкової літератури.

На наш погляд, доцільно створити російсько-український термінологічний словник технології харчування, який допоможе студентам у вивченні фахової мови з урахуванням таких навчальних дисциплін, як: «Теоретичні основи технології харчування», «Технологія продукції підприємств харчування», «Організація виробництва на підприємствах харчування», «Новітні технології харчування», «Вступ до фаху» тощо. Знання української термінології – це показник високої професійної підготовки майбутніх фахівців і фахівців зокрема. Саме з огляду на це актуальним є проблема кадрів, зокрема потреба у висококваліфікованих викладачах, здатних підготувати фахівців належного рівня, проблема підготовки необхідної навчальної літератури, технічного забезпечення навчального процесу.

Послідовна і систематична робота студентів із навчальними термінологічними словниками, поради викладачів дозволять підвищити рівень культури професійного мовлення, усунути помилки, пов'язані з неправильною вимовою термінів та їх написанням. На жаль, під впливом російської мови студенти припускаються мовленнєвих і правописних помилок, вживаючи терміни харчової промисловості: *пастерізатор, дефростація, консервація, меню, котлета, желатін, кетчуп, чипси* і под., замість нормативних: *пастеризатор, дефростація, консервація, меню, котлета, желатин, кетчуп, чипси*.

Студенти використовують семантичні діалектизми (лексемі, відмінні значенням від слів загальнонародної мови): *пирого* (у значенні *вареники*), *олія з сону* (*соняшникова олія*); лексичні діалектизми (місцеві назви понять загальнонародної мови): *трускавка* (замість *полуниця*), *пательня* (замість *сковорода*) тощо. Доволі часто вживають русизми: *колбаса* (замість *ковбаса*), *клубника* (замість *полуниця*), *блини* (замість *млинці*) тощо.

У вітчизняній науці є спроби осмислити складні мовні явища, лексикографічно їх описати. Саме такі праці відображають систему норм сучасної української літературної мови – орфографічних, орфоепічних, акцентологічних, фразеологічних, лексичних, граматичних. Проте кожен словник подає переважно якусь одну характеристику слова, тому доводиться звертатися до різних словників, спеціальної літератури, довідників. Вочевидь, полегшить справу універсальний російсько-український термінологічний словник, у якому майбутні фахівці з організації та технології харчування знайдуть відповіді на поставлені питання. Орієнтуватися також бажано і на інші категорії читачів, які звертатимуться до словника з метою знайти відповіді на різноманітні питання мовної практики.

Словник має охопити найбільш складні у вживанні слова, пояснити їх написання і вимову, подати граматичну і стилістичну характеристику слів, наводити приклади можливої сполучуваності слів і керування. Визначне місце у ньому має належати термінам власне українським, що зумовлено проблемою становлення і нормалізації, удосконалення української термінології. Відомо, що термінологічна лексика вказує на рівень розвитку наукової мови в суспільстві, а також є показником рівня професійної освіти.

Як свідчить практика, студенти порушують акцентологічні норми, вживаючи такі терміни технології харчування: *на́пій, борошно́, звурдо́жєння, сі́ченик, квасі́во, спряже́ння, за́міс, дб́авка* замість *напій, борошно, звурдження, січений, квасиво, спряження, заміс, добавка* тощо. Уникнути зазначених помилок дозволить робота із спеціальною україномовною літературою.

Необхідно враховувати і той факт, що характерною ознакою нашого часу є активне поповнення термінологічної лексики за рахунок іншомовних слів, які здебільшого є інтернаціоналізмами. Існування українського словника без інтернаціоналізмів важко уявити, бо це збідніло б виражальні можливості української мови. На наш погляд, є недоречним вилученням із словникового обігу інтернаціоналізмів *кетчуп, чипси* і зміна їх відповідно на

томатосік і *картопляні сушенки*. Незрозуміло, чому саме останні лексеми слід вважати найбільш притаманними українській мові. Енциклопедичний довідник дає таке визначення поняття *сік*. «Соки – напої із рідини, що міститься у неушкоджених і достиглих фруктах, ягодах, овочах. Соки зберігають всі поживні речовини, які є у свіжих плодах, ягодах, овочах, і легко засвоюються організмом. Найціннішими є соки, котрі готують із плодів разом зі м'якоттю. У таких соках, окрім інших корисних речовин, зберігається клітковина і пектинові речовини» [1]. Це ж видання подає тлумачення терміна харчової промисловості *кетчуп*. «Кетчуп – готовий томатний соус, збагачений різними прянощами (мускатний горіх, гірчичне насіння, гвоздика, фенхель, імбир, духмяний перець, лавровий лист тощо), приправами (в основному цукор, сіль, оцет, екстракти із селери, часника, цибулі та прянощів) і законсервований бензойною кислотою або бензонатом натрію. Використовується як приправа до м'яса, птиці, макаронних виробів, а також для приготування соусів, підлив» [1].

Таким чином, існує реальна небезпека плутанини, до якої неминуче призведе така семантична дифузність терміна. Слід мати на увазі, що співвідношення питомих і запозичених елементів у кожній літературній мові різні, властиві тільки їй. Пропонуючи відповідником до іншомовного терміна слово з питомими компонентами, необхідно мати на увазі той комплекс семантичних, словотвірних та інших асоціацій, що стосується його і може впливати на його розуміння не зовсім у тому напрямку, якого бажають автори *Томатосік*, *картопляні сушенки* – іптучні новотвори, і цілком очевидно, що ними не будують послуговуватися фахівці і мовляни зокрема.

У словниковому складі сучасної української літературної мови можна виділити значний шар інтернаціональної лексики, який демонструє постійні взаємозв'язки між мовами світу. У харчовій промисловості здавна послуговуються такими інтернаціоналізмами, до яких не варто добирати українські відповідники. Наприклад, *антрекот* (фр. entrecote) – рід печені; *гуляш* – угорська страва з картоплею під соусом із червоного м'яса; *шафран* (ар. za'faran) – висушені приймочки квітів одного з видів шафрану, що вживаються як прянощі; *грильаж* (фр. grillage) – підсмажені горіхи з цукром; *глазур* (нім. Glasur) – густий цукровий сироп для поливання готових виробів. Зазначені вузькоспеціальні терміни давно вже стали загальноживаними, зрозумілими для широкого загалу.

Українська термінологія через посередництво російської мови зараз поповнюється словами іншомовного походження, тлумачення яких іноді характеризується дилетантським підходом з точки зору термінології, хоча і є корисним для пересічного споживача. Російсько-український термінологічний словник технології харчування має зафіксувати такі терміни, подати їх остаточний варіант і визначення. Зміни у політичному та економічному житті України зумовили появу нових понять з технології харчування, отже є необхідність у поясненні їх значень і написання. Наприклад:

барбекю – повільне смаження на решітці, під час якого продукт поливають гострим соусом із прянощами;

біск – густий суп – пюре із морепродуктів;

бланманже – густий пудинг із крохмалем;

жюльєн – страва із продуктів, нарізаних тонкими смужками, названа на честь кухаря Жульєна;

консоме – прозорий суп із прянощами на м'ясному або овочевому бульйоні;

шاتبріан – порційний шматок вирізки (450 г) [2]

Отже, словник – це один із засобів глибокого вивчення навчального матеріалу. Систематична робота зі статтями словника формуватиме у студентів наукові знання, сприятиме виробленню практичних умінь і навичок у мовленнєвій діяльності.

1. Чаховский И.А. Культура питания. Энциклопедический справочник. - М., 1992. 2. Каленьюк Р. Необыкновенная кулинария. - Ontario, 1994.

ПРАГМАТИЧНІ ФУНКЦІЇ ПРИСЛІВНИКІВ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНОМУ ТЕКСТІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

© Микола Мурараш, 2000

Чернівецький державний університет

Дана стаття продовжує серію попередніх публікацій [1-3], у яких представлено результати комплексного дослідження функціональної парадигми прислівника англійської мови у функціональному стилі наукової та технічної літератури, і має за мету подати стислий опис прагматичних функцій прислівників, вжитих у НТТ (підмова “Атомна та ядерна фізика”).

Як ми вже зазначали раніше [3, С.99], виділення у функції прислівника окремих аспектів, а саме синтаксичного, семантичного та прагматичного, відкриває шлях до створення цілісного уявлення про функціональну природу даного класу слів у системі мови та мовлення і дозволяє розкрити окремі сторони взаємовідношень між різними рівнями мови. Незважаючи на очевидні переваги цього підходу, практичне встановлення чітких ліній розмежування між різними аспектами функцій є досить складним, особливо при розмежуванні семантичних та прагматичних функцій.

Згідно з точкою зору Ч.Філдмора [5, С.111], прагматична функція мовної одиниці визначається як відношення оригінально притаманного змісту слова до фактично реалізованого змісту даного слова у конкретному контексті. Оскільки у більшості випадків оригінально притаманний зміст прислівників, що вживаються в НТТ, збігається з їх семантичною функцією, ми вважаємо за можливе виразити прагматичну функцію даного класу слів через відношення їх семантичної функції до прагматичного контексту, особливості якого зумовлюються всією сукупністю інтралінгвістичних та екстралінгвістичних факторів. Так, наприклад, семантична функція слова *undoubtedly* у реченні (1) *Knowledge of classical wave propagation has undoubtedly facilitated the formulation of the quantization data* [4, p.1757] полягає у вираженні впевненості, безсумнівності [3, С.101], в той час як прагматична функція цього ж слова у наведеному прикладі зводиться до вираження оцінки вірогідності висловлення та акцентування уваги автором висловлення.

Аналіз наукового тексту засвідчив здатність прислівників англійської мови до виконання наступних прагматичних функцій.

1. Оцінка правдивості висловлення: *admittedly, apparently, automatically, certainly, clearly, conceivably, correctly, definitely, distinctly, evidently, necessarily, obviously, ostensibly, perhaps, possibly, presumably, probably, seemingly, surely, undoubtedly.*

Будь-яке висловлення, яке у ході комунікативного акту представлено як твердження, ґрунтується на певних свідченнях, доказах та переконаннях. У тому випадку, коли ці свідчення, докази та переконання є очевидними для всіх, зазвичай не виникає потреби у вживанні особливих мовних засобів для підсилення правдивості твердження. Основним завданням наукових статей є ознайомлення певного кола науковців з результатами проведених досліджень, презентації нової, невідомої раніше інформації, тому автор часто